

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-23>

УДК 346.5: 332.1

Бабич І.В.

кандидат хімічних наук, незалежний дослідник

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7159-6046>**Igor Babych**

PhD in Chemistry, Independent Researcher

Орел А.О.

здобувач наукового ступеня доктор філософії з економіки

Черкаський державний технологічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0837-3686>**Andrii Orel**

Cherkasy State Technological University

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

LEGAL REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN UKRAINE

Анотація. Стаття присвячена питанням нормативно-правового регулювання інноваційного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу, які характеризуються адаптивністю і гнучкістю, але низькою часткою впровадження інновацій. Обґрунтовано, що війна, яка примушує МСП до пошуку нових рішень, швидкої адаптації та впровадження технологій, щоб вижити, а також релокація підприємств в безпечні регіони супроводжується вимушеним оновленням обладнання та виробничих процесів, а зміна географії та вихід на міжнародні ринки створює умови для інновацій. Досліджено основні нормативно-правові акти, які регулюють інноваційну діяльність підприємств в Україні. Здійснено аналіз основних законів, та виокремлено законодавчі неузгодженості та суперечності, які перешкоджають інноваційної діяльності МСП. Розглянуто Постанови Кабінету Міністрів України, які є важливим інструментом регулювання малого та середнього підприємництва, в реалізації яких існує низка недоліків, що знижують ефективність підтримки МСП. В результаті сформульовано рекомендації для вдосконалення основних законодавчо-нормативних актів, врахування яких підвищать ефективність підтримки інноваційного потенціалу малих і середніх підприємств та здійснення ними інноваційної діяльності.

Ключові слова: малі та середні підприємства, нормативно-правове регулювання, інноваційна діяльність, адаптивність та гнучкість МСП, аналіз законодавчих актів, доступ до грошових коштів, регіон.

Abstract. The article is devoted to the issues of regulatory and legal regulation of innovative development of small and medium-sized enterprises, which are characterized by adaptability and flexibility, but a low share of innovation. The innovativeness of SMEs, in turn, determines the support of entrepreneurial activity in crisis situations and satisfies the need to create a sustainable and innovative economy. It is substantiated that the war, which forces SMEs to search for new solutions, rapid adaptation and implementation of technologies in order to survive, as well as the relocation of enterprises to safe regions, is accompanied by a forced upgrade of equipment and production processes, and the change of geography and access to international markets creates conditions for innovation. The article examines the main legal acts regulating the innovation activities of enterprises in Ukraine. In particular, the author analyzes the tax regulation of innovation activities of small and medium-sized enterprises, which is characterized by a large number of rules and regulations that have generally created a system of unclear rules for entrepreneurs, including the need for professional accounting documents. The tax legislation is defined as unstable, and the preferential conditions for SMEs are declarative or applied with numerous exceptions. This is a challenge for SMEs due to the lack of resources. The author analyzes the Law of Ukraine "On Innovative Activities", the Law of Ukraine "On State Regulation of Activities in the Field of Technology Transfer", etc. and identifies legislative inconsistencies and contradictions that impede the innovation activities of SMEs. The article also examines the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, which are an important tool for regulating small and medium-sized enterprises, and in the implementation of which there are a number of shortcomings that reduce the effectiveness of SME support. The study of the legal framework for regulating the innovative development of small and medium-sized enterprises from a practical point of view and taking into account the realities shows that it is outdated and has shortcomings that create serious obstacles to the innovative development of enterprises. As a result, the author formulates recommendations for improving the main legislative and regulatory acts, which will increase the effectiveness of supporting the innovative potential of small and medium-sized enterprises and their innovative activities.

Keywords: small and medium-sized enterprises, legal regulation, innovation, adaptability and flexibility of small and medium-sized enterprises, analysis of legislative acts, access to funds, region.

Постановка проблеми. Підприємства малого і середнього бізнесу (МСБ) відіграють критично важливу роль в економіці України, забезпечуючи зайнятість населення та сприяючи економічному зростанню, проте у сфері нормативно-правового регулювання інновацій існує багато питань та невизначеностей.

Нормативно-правове регулювання інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є пріоритетно важливим аспектом для його розвитку, оскільки окреслює не лише особливості їх створення і розвитку, але визначає критерії інноваційних механізмів, перебіг інноваційних процесів та використання інноваційних

технологій суб'єктами господарювання зазначеного сектору економіки. Інноваційність МСБ, у свою чергу, зумовлює підтримку підприємницької діяльності в умовах кризових ситуацій та задовольняє потребу у створенні стійкої та інноваційної економіки. Сектор малого і середнього бізнесу характеризується адаптивністю і гнучкістю, оскільки є найбільш вразливим для будь-яких ринкових впливів, тому їх інноваційний розвиток мав би випереджати у часі великі підприємства. Але статистика інноваційної діяльності МСП свідчить про зворотне: 59% мікропідприємств ніколи не впроваджували інновації, ні до ні після початку війни. Те саме стосується 26% малих і 12% середніх підприємств. Частка великих підприємств за цим же показником складає 8% [1]. Війна примушує МСП до пошуку нових рішень, швидкої адаптації та впровадження технологій, щоб вижити. Релокація підприємств в безпечні регіони (станом на березень 2024 р. від початку війни це близько 18944 компаній) [2] супроводжується вимушеним оновленням обладнання та виробничих процесів, а зміна географії та вихід на міжнародні ринки створює умови для інновацій. Існуючі гранти, субсидії та інші форми державної допомоги мають стимулювати інноваційну діяльність, зокрема, в частині впровадження цифрових інструментів для дистанційної роботи, автоматизації процесів та маркетингу. Це актуально як для адаптації до нових умов господарювання та споживчих ринків, так і для освоєння нових ніш як, наприклад, розробка нових продуктів і послуг для військових потреб чи допомога переселенцям. Проте, практичне дослідження інноваційної діяльності МСП свідчить про низьку активність малих і середніх підприємств впроваджувати інновації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика нормативно-правового регулювання інноваційного розвитку підприємств не нова, але в умовах європейських орієнтирів та воєнного стану в Україні, набуває нових рис, які розвиваються в тенденції інноваційного розвитку, що потребують правового регулювання. До вітчизняних науковців, які досліджують питання регулювання інноваційного розвитку МСП відносимо: М. Денисенка (вивчає проблеми інноваційного розвитку в Україні та вплив економічної політики на інноваційну активність МСП) [3]; Н. Чухрай (розглядає управління інноваційними процесами у підприємствах та інноваційний менеджмент, акцентує увагу на інтеграції інновацій у бізнес-процеси МСП) [4]; М. Кизим (аналізує вплив економічної кризи та регуляторної політики на розвиток інновацій в Україні, досліджує стратегії розвитку підприємств у складних умовах) [5]; Г. Беляєва (спеціалізується на інноваційній політиці, економічному розвитку регіонів та впровадженні сучасних технологій у діяльність МСП) [6]; С. Шкарлет (відомий своїми дослідженнями у сфері інноваційного розвитку підприємств, впливу державного регулювання на інноваційну діяльність) [7].

Міжнародні науковці, чій праці присвячені нормативно-правовому регулюванню підприємствам малого і середнього бізнесу, це, насамперед: Йозеф Шумпетер (Joseph Schumpeter) – засновник теорії інноваційного розвитку, який першим підняв питання ролі підприємців і нововведень у розвитку економіки; Річард Нельсон (Richard Nelson) – співавтор теорії еволюційної економіки, яка включає аспекти регулювання іннова-

ційного розвитку; Сідні Вінтер (Sidney Winter) – відомий своїми дослідженнями з інноваційних стратегій підприємств та їхнього впливу на економіку; Ерік фон Хіппель (Eric von Hippel) – фахівець із питань розподілу інновацій, досліджує роль користувачів у створенні інноваційних рішень для підприємств; Майкл Портер (Michael Porter) – зосереджується на конкурентних перевагах через інновації, зокрема для МСП; Генрі Чесбро (Henry Chesbrough) – відомий своїм підходом до відкритих інновацій МСП у глобалізованому світі.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальне нормативно-правове забезпечення діяльності малих та середніх підприємств обґрунтовано необхідністю їх швидкої адаптації до воєнних умов, під час яких сформувалися нові ринкові ніші та цифрові підходи до організації діяльності. Нормативне врегулювання питань грантової діяльності, субсидій та інших форм державної допомоги, які стимулюють інноваційну діяльність, є актуальним під час війни та залишиться таким в період повоєнного відновлення.

Мета статті: дослідження проблем та перспектив нормативно-правового регулювання інноваційного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна діяльність підприємств в Україні регулюється низькою нормативно-правових актів, які визначають принципи, механізми та умови її реалізації. Основними документами, що стосуються інноваційного розвитку, є:

1. *Податковий кодекс України* – передбачає пільгове оподаткування для підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, зокрема:

- зниження ставок на інноваційне обладнання;
- звільнення від ПДВ імпорту обладнання для наукових досліджень.

Податкове регулювання інноваційної діяльності малого та середнього підприємництва характеризується великою кількістю норм і підзаконних актів, які загалом створили систему незрозумілих правил для підприємців, серед яких – необхідність професійного бухгалтерського оформлення документів. Зазначене є складністю для МСП через дефіцит ресурсів. Іншим наслідком існуючої системи податкового регулювання є високий податковий тиск, який створює надмірне навантаження на фонд оплати праці: податок на доходи фізичних осіб, ЄСВ – є одними із найвищих, що знижує мотивацію до офіційного працевлаштування працівників, також порівняно високі ставки податків для окремих категорій підприємств (зокрема платників єдиного податку третьої групи) можуть стримувати їх економічне зростання. Окрім зазначеного, податкове законодавство є нестабільним і часто змінюється, а пільгові умови для МСП часто носять декларативний характер або застосовуються з численними винятками. Також єдиний податок має жорсткі обмеження за обсягами доходів, що ускладнює перехід МСП у статус середніх підприємств без втрати вигідного режиму.

Податковий кодекс не враховує потреби підприємств у цифровізації та автоматизації бізнесу, що є особливо важливим для інноваційних МСП, тоді як в інших країнах, зокрема країнах Балтії поширені

податкові пільги для компаній, які інвестують у цифрові технології [8], в Україні такі інструменти застосовуються лише частково.

II. Закони України:

1) Закон України «Про інноваційну діяльність» (2002 р., зі змінами) [9] – визначає основні принципи, суб'єктів та об'єкти інноваційної діяльності, передбачає державну підтримку інновацій, включаючи фінансування та пільги, описує механізми створення інноваційної інфраструктури (технопарків, інноваційних центрів);

2) Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (2006 р.) [10] – спрямований на стимулювання використання сучасних технологій у виробничій сфері, регулює питання передачі прав на технології, ліцензування, створення інноваційних продуктів;

3) Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р., зі змінами) [11] – визначає організаційно-правові основи проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, сприяє комерціалізації наукових розробок для інноваційних потреб бізнесу;

4) Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2011 р.) [12] – встановлює пріоритетні галузі для державної підтримки інновацій (енергетика, ІТ, медицина, екологія) та визначає критерії вибору напрямів і механізми їх фінансування;

5) Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (2012 р.) [13] – регулює державну підтримку МСП, включаючи інноваційну діяльність, а також забезпечує створення умов для доступу до фінансування та консультацій.

III. Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ):

1) «Про створення технопарків і інноваційних структур інших типів» (Постанова КМУ № 549, 1999 р.) [14] – спрямована на розвиток інноваційної інфраструктури, створення технологічних парків та бізнес-інкубаторів;

2) «Про стратегію інноваційного розвитку України на 2020-2030 роки» – стратегічний документ, спрямований на підвищення конкурентоспроможності через інновації;

3) «Про затвердження державних програм інноваційного розвитку» [15] – щорічні програми, які визначають пріоритети та фінансову підтримку інноваційних проектів;

IV. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної інноваційної системи» (Указ № 273/2013) [16] – створення національної інноваційної системи для інтеграції науки, освіти та бізнесу.

V. Міжнародні угоди та програми:

1) Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.) [18] – включає положення про співпрацю у сфері інновацій, наукових досліджень та цифровізації, забезпечує доступ до європейських програм фінансування, таких як «Horizon Europe»;

2) Програма «Горизонт 2020» та її продовження «Horizon Europe» [19] – українські МСП можуть отримувати гранти на впровадження інновацій та дослідження.

Ці нормативно-правові акти разом формують основу для регулювання інноваційної діяльності під-

приємств в Україні, створюючи умови для їх розвитку та підтримки. Проте, дослідження нормативно-правової бази регулювання інноваційного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу з практичної точки зору та з урахуванням реалій, свідчить про її застарілість та недоліки, які створюють серйозні перешкоди для інноваційного розвитку підприємств. Для прикладу проаналізуємо Закон України «Про інноваційну діяльність».

Зазначений Закон є основним нормативним документом, що регулює інноваційну діяльність в Україні. Хоча він закладає важливу основу для стимулювання інновацій, для МСП існує низка недоліків, які обмежують його ефективність: передбачено державну підтримку інноваційної діяльності, але конкретні механізми, умови та обсяги підтримки для МСП визначені нечітко, також відсутні спеціалізовані інструменти підтримки саме для малих підприємств, які потребують доступу до фінансування, навчання чи технічної допомоги. По-друге, Закон передбачає створення спеціальних фондів фінансування інновацій, але їх практичне впровадження є обмеженим. По-третє, МСП важко отримати доступ до таких фондів через бюрократичні процедури та високі вимоги до проектів. По-четверте, Закон акцентує увагу на створенні інновацій, але недостатньо регулює питання їхнього впровадження в бізнес-середовище, МСП з зіштовхуються з труднощами у виведенні інноваційних продуктів на ринок через відсутність програм підтримки комерціалізації. По-п'яте, в Законі не визначено чіткі механізми податкових пільг для підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність, а МСП, які реалізують інноваційні проекти, не отримують суттєвих переваг у зниженні податкового навантаження. Закон зосереджений на створенні технопарків та інноваційних центрів, але мало уваги приділено іншим формам підтримки, які могли б бути корисними для МСП, наприклад, бізнес-інкубаторам чи акселераторам. По-шосте, Закон не адаптований до сучасних умов цифровізації економіки та не містить стимулів для розвитку цифрових інновацій, МСП, які прагнуть цифровізувати свої бізнес-процеси, не отримують жодних переваг чи пільг. По-сьоме, у Законі відсутні положення про систематичний моніторинг ефективності реалізації інноваційної діяльності, що ускладнює виявлення проблем та внесення необхідних змін для підтримки МСП.

Аналіз Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2011 р.) дозволив виявити низку недоліків, які знижують його ефективність, особливо для МСП (рис. 1).

Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) є важливим інструментом регулювання малого та середнього підприємництва (МСП), але в їх реалізації існує низка недоліків, які знижують ефективність підтримки МСП. До основних недоліків, окрім тих, які характерні для інших нормативно-законодавчих актів, відносимо, зокрема: Постанови КМУ часто приймаються без урахування інших законодавчих і нормативних актів, що призводить до суперечностей і створює правову невизначеність. Процедури подання заявок, перевірок та отримання фінансування для МСП часто перевантажені формальностями, водночас Постанови, що передбачають державну фінансову підтримку МСП (гранти, субсидії, компенсації), часто мають недостатне

Рисунок 1 – Недоліки, які знижують ефективність Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»

фінансування та не можуть скористатися цими програмами через вичерпання фондів. Недоліком також є те, що державна підтримка, визначена постановами, нерідко зосереджена в окремих регіонах або секторах і МСП у сільській місцевості чи віддалених регіонах мають менший доступ до програм порівняно з підприємствами в містах. Більшість постанов КМУ не враховують специфіку інноваційної діяльності МСП, тоді як механізми для стимулювання досліджень, розробок і впровадження нових технологій у бізнесі – відсутні. Прийняті Постанови часто мають обмежений спектр програм підтримки, спрямованих на фінансову допомогу, але не враховують потреби в навчанні, консалтингу чи технічній підтримці для МСП.

Не можна не зазначити, що Постанови не передбачають наявності чітких механізмів моніторингу реалізації програм підтримки МСП, а відсутність оцінки їх результативності призводить до неефективного використання державних ресурсів.

Аналіз інших законодавчо-нормативних актів, дотичних до регулювання інноваційної діяльності підприємств малого і середнього бізнесу свідчить про наявність схожих недоліків, які можемо звести до наступного переліку:

– чинне законодавство часто не враховує специфіку МСБ, які мають обмежений доступ до фінансових і технологічних ресурсів у порівнянні з великими компаніями. Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає базові принципи інноваційного розвитку, але не повною мірою враховує потреби малого бізнесу, який має обмежені ресурси для організації інноваційного розвитку;

відсутня комплексна інноваційна політика – в Україні бракує інтегрованого підходу, який здатний був би поєднати заходи підтримки інновацій на рівні дер-

жави, регіонів і громад. Окремі програми підтримки інновацій та підприємництва часто є фрагментованими, що ускладнює підприємствам орієнтацію в системі державної підтримки та використання наявних можливостей;

– МСБ в Україні зіштовхуються з проблемами доступу до грошових коштів для інноваційних проектів, що посилюється складнощами воєнного часу. Низка наявних програм передбачає субсидії та гранти, але їх фінансування обмежене, також воно не завжди відповідає специфіці МСБ. Податкові стимули, передбачені для інноваційного розвитку МСБ, найчастіше не покривають специфічні потреби малого бізнесу;

– відсутні чіткі механізми підтримки на регіональному рівні – регіональні програми підтримки інноваційного розвитку є обмеженими, а в деяких регіонах відсутні взагалі, що ускладнює розвиток МСБ у менш розвинених регіонах України. Існує потреба у створенні спеціальних економічних зон або центрів підтримки інновацій, які б сприяли розвитку місцевого бізнесу та залученню інвестицій на рівні громад;

– обмежена інфраструктури для інноваційної діяльності – МСБ часто не мають доступу до сучасної наукової та технологічної інфраструктури, необхідної для проведення інноваційних досліджень й впровадження нових продуктів на ринку. Це підкреслює потребу у розширенні мережі бізнес-інкубаторів, технопарків та інноваційних хабів, які можуть надавати послуги консалтингу, досліджень, фінансування та менторства для МСБ.

Таким чином, проблематика нормативно-правового регулювання інноваційного розвитку МСБ в Україні зумовлює необхідність вдосконалення законодавчих актів, що спрямовані на підтримку інновацій у малому бізнесі, створення ефективної регіональної

інфраструктури та поліпшення доступу до фінансування і податкових стимулів. Це дозволить розкрити потенціал інноваційного сектору в Україні, особливо в умовах кризових ситуацій та під час відновлення економіки.

Разом із зазначеним вважаємо за доцільне сформулювати рекомендації для вдосконалення проаналізованих вище деяких законодавчих актів.

Рекомендації для вдосконалення закону Про інноваційну діяльність:

- розробити спеціальні механізми підтримки МСП у вигляді грантів, субсидій або доступних кредитів для інноваційних проєктів;

- запровадити податкові стимули для підприємств, які інвестують у дослідження, розробки або впроваджують інновації;

- спростити доступ до державних фондів підтримки шляхом зменшення бюрократичних процедур;

- розширити визначення інноваційної інфраструктури з акцентом на бізнес-інкубатори, акселератори та інші сучасні форми підтримки;

- посилити міжнародну співпрацю, створивши програми підтримки МСП для участі в європейських і світових інноваційних ініціативах;

- адаптувати закон до цифрової економіки та включити положення про підтримку цифрових інновацій;

- створити систему моніторингу реалізації закону та забезпечити регулярну оцінку його впливу на інноваційний розвиток МСП.

Внесення цих змін допоможе зробити закон ефективнішим для підтримки інноваційного потенціалу малих і середніх підприємств.

Для вдосконалення Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» пропонується наступне:

- оновлювати пріоритети регулярно залежно від глобальних і внутрішніх змін в економіці та технологіях;

- розробити конкретні механізми фінансової підтримки, зокрема гранти, субсидії та пільгові кредити для проєктів у пріоритетних напрямках;

- інтегрувати потреби МСП, створивши програми підтримки з урахуванням їхніх особливостей і обмежених ресурсів;

- розширити спектр пріоритетних напрямів, включивши сучасні галузі, такі як штучний інтелект, зелена енергетика тощо;

- покращити координацію між державними органами для ефективної реалізації законодавчих положень;

- посилити міжнародну співпрацю, зокрема через спрощення доступу до міжнародних програм фінансування та стимулювання експорту інновацій;

- забезпечити прозорий моніторинг і звітність, створивши окрему державну платформу для оцінки реалізації пріоритетних напрямів.

Узагальнюючі пропозиції для вдосконалення Постанов Кабміну:

- спрощення процедур доступу до програм підтримки, включаючи зменшення бюрократичних бар'єрів;

- забезпечення стабільності нормативної бази та довгострокової підтримки програм;

- розширення підтримки, включаючи програми для розвитку інновацій, цифровізації та консалтингу;

- запровадження прозорих механізмів моніторингу та оцінки ефективності постанов для визначення їх впливу на розвиток МСП;

- рівномірний доступ до підтримки по всій країні, особливо для підприємств у віддалених регіонах;

- посилення міжнародної співпраці, створення спрощених умов для участі МСП у міжнародних програмах фінансування;

- збільшення обсягів фінансових ресурсів у державних програмах підтримки та спрощення доступу до них.

Внесення цих змін дозволить зробити постанови КМУ ефективнішим інструментом підтримки розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

Висновки. В результаті виконаного дослідження можемо зазначити, що нормативно-законодавча база регулювання інноваційного розвитку МСП потребує оновлення відповідно до стрімкого розвитку ринку, європейських векторів розвитку та коректив, внесених у споживчі ринки війною. Пропозиції для вдосконалення нормативно-законодавчого регулювання стосуються, передусім, спрощення податкового адміністрування для МСП шляхом автоматизації процедур і зменшення звітності; впровадження податкових стимулів інноваційної діяльності, включаючи звільнення від оподаткування доходів, пов'язаних із новими технологіями; зниження податкового навантаження на фонд оплати праці МСП для стимулювання офіційного працевлаштування; забезпечення стабільності податкового законодавства та прозорих умов його застосування; розширення можливості для переходу з єдиного податку до загальної системи через запровадження пільгового перехідного періоду; забезпечення податкових пільг для цифровізації та екологічних інновацій.

Бібліографічний список:

1. Ангел Є. Інновації під час війни не на часі? Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2023. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/NRES_Innovations_Anhel_22.05.2023.pdf
2. Мігал М. Релокація бізнесу в умовах війни: у які регіони переїжджають підприємства. Інститут аналітики та адвокації. URL: <https://iaa.org.ua/articles/business-relocation-in-times-of-war-what-regions-are-companies-moving-to>
3. Денисенко М.П. Механізм державного управління інноваційної діяльності на регіональному рівні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2018. №1. С. 34-47.
4. Чухрай Н.І. Розвиток підприємства: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. № 18 (2). С.74-77.
5. Кизим М.О. Промислова політика та кластеризація економіки України: монографія. Харків : ВД «Інжек», 2011. 304 с.
6. Беляєва Г. Роль інформаційного забезпечення при впровадженні інноваційних елементів механізму ресурсозбереження промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 10(4). С. 19-22.
7. Шкарлет С.М. Оптимізація портфелю інноваційної політики підприємства як фактор формування його економічної безпеки. *Економіка та підприємництво*. Зб. наук. праць молодих вчених та аспірантів. 2007. № 18. С. 77-91.

8. Соловйова О. Податок на цифрові послуги: міжнародний аспект. *Юридична газета online*. 2018. № 51-52 (653-654). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investitsiyi/podatok-na-cifrovi-poslugi-mizhnarodniy-aspekt.html>
9. Закон України «Про інноваційну діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
10. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. Ст. 434.
11. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст. 25.
12. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 166.
13. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23.
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-p>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244207093>
16. Указ Президента України №273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>.
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text>
18. Угода про асоціацію. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>
19. Горизонт 2020: рамкова програма ЄС з досліджень та інновацій. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf>

References:

1. Anhel, Ye. (2023). Innovatsii pid chas viiny ne na chasi? Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Available at: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/NRES_Innovations_Anhel_22.05.2023.pdf
2. Mihal, M. (2024). Relokatsiia biznesu v umovakh viiny: u yakii rehiony pereizhdzhaiut pidpriemstva. Instytut analityky ta advokatsii. Available at: <https://iaa.org.ua/articles/business-relocation-in-times-of-war-what-regions-are-companies-moving-to>
3. Denysenko, M.P. (2018). Mekhanizm derzhavnoho upravlinnia innovatsiinoi diialnosti na rehionalnomu rivni. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*, 1, 34-47.
4. Chukhrai, N.I. (2016). Rozvytok pidpriemstva: teoretychni aspekty. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, 18 (2), 74-77.
5. Kyzym, M.O. (2011). Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy : monohrafiia. Kharkiv, VD «Inzhnek», 304 p.
6. Bieliaieva, H. (2012). Rol informatsiinoho zabezpechennia pry vprovadzhenni innovatsiinykh elementiv mekhanizmu resursozberezhennia promyslovykh pidpriemstv. *Ekonomichniy analiz*, 10(4), 19-22.
7. Shkarlet, S.M. (2007). Optymizatsiia portfeliiu innovatsiinoi polityky pidpriemstva yak faktor formuvannia yoho ekonomichnoi bezpeky. *Ekonomika ta pidpriemnytstvo. Zb . nauk . prats molodykh vchenykh ta aspirantiv*, 18, 77-91.
8. Soloviova, O. (2018). Podatok na tsyfrovi posluhy: mizhnarodnyi aspekt. *Yurydychna hazeta online*, 51-52 (653-654). Available at: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investitsiyi/podatok-na-cifrovi-poslugi-mizhnarodniy-aspekt.html>.
9. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiinu diialnist». (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 36, 266.
10. Zakon Ukrainy «Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti u sferi transferu tekhnolohii». (2006). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, 434.
11. Zakon Ukrainy «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist». (2016). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 3, 25.
12. Zakon Ukrainy «Pro priorytetni napriamy innovatsiinoi diialnosti v Ukraini». (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 19-20, 166.
13. Zakon Ukrainy «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini». (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 3, 23.
14. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok stvorennia i funktsionuvannia tekhnoparkiv ta innovatsiinykh struktur inshykh typiv» (1996). №549. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-p>
15. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Prohramy rozvytku investytsiinoi ta innovatsiinoi diialnosti v Ukraini». (2011). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/244207093>
16. Ukaz Prezydenta Ukrainy №273/2023 «Pro Kompleksnyi stratehichnyi plan reformuvannia orhaniv pravoporядku yak chastyny sektoru bezpeky i oborony Ukrainy na 2023 – 2027 roky». Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>
17. Rozporiadzhennia Kabinet Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019 r. № 526-r. «Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-r#Text>
18. Uhoda pro asotsiatsiiu. (2017). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>.
19. Horyzont 2020: ramkova prohrama YeS z doslidzhen ta innovatsii. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/broshura-gorizont-2020-1201.pdf>

Стаття надійшла до редакції 26.05.2024